

طرح درس پیش رو، طرح درسی است با موضوع «پرهیز از عیب جویی» از سلسله طرح درس‌های «مؤسسه مطالعه تربیت نسل که در ادامه به نظر خوانندگان گرامی خواهد رسید.

الف) طرح موضوع عیب جویی

در زمینه موضوع مورد مطالعه، دو پیشنهاد مطرح می‌شود. اول ایجاد یک جو سیال و هدف‌دار در طول این چهار هفته طرح بحث در میان مخاطبان است؛ به طوری که این تفکر در اثر آن جو، غیرمستقیم در روحیه دانش‌آموزان به وجود آید. پیشنهاد دوم، که مهم‌تر از پیشنهاد اول است، این است که خود ما و سایر آموزگاران مرتبط با دانش‌آموزان، نیز پیش

از آغاز طرح، مثبت‌نگری را در رفتارمان نهادینه نماییم. این مثبت‌نگری در فرایند تربیت پویا، کاملاً به ضمیر ناخودآگاه دانش‌آموزانمان نیز تسری می‌یابد و در تثبیت این روحیه در رفتار آن‌ها و موفقیت آموزش ما نقش مهمی خواهد داشت. پیشنهاد می‌شود لاقلاً به صورت خاص، در طول این مدت چهار هفته پیاده‌سازی این طرح درس، معلم راهنما خود از توجه به نقاط ضعف دانش‌آموزان بپرهیزد و به جای آن، توجه بر نقاط مثبت آن‌ها را در سرلوحه کار خود قرار دهد.

ب) طرح درس

جلسه اول طرح درس

عیب محسوب‌نشدن ظاهر خدادادی افراد، تعیین ملاک‌های مناسب شناخت دیگران

طرح درس مشاوره با موضوع پرهیز از عیب جویی

محمد رضا کیالی

هدف: دانش‌آموزان ظواهر (چهره، چاقی، لاغری، قدبلندی، قد کوتاهی و...) خود و دوستانشان را عیب خود و دیگران ندانند. سوق دادن ذهنی افراد به اینکه ملاک مناسب برای قضاوت این موارد نیست. اگر هم قرار باشد که ما دیگران را تحلیل نماییم ملاک مناسب، تقوا، اخلاق و... آن‌هاست.

نکته: جلسه اول، خود به سه بخش تفکیک می‌شود.

بخش اول از جلسه اول: مسابقه رقابت قدبلندترین و

قد کوتاه‌ترین دانش‌آموزان کلاس

این مسابقه به گونه‌ای طراحی شده است که دانش‌آموزان دریابند صفات خدادادی آن‌ها، که حتی بعضی اوقات مورد سخره قرار می‌گیرد، نه تنها عیب محسوب نمی‌شود بلکه همین صفات، در بسیاری مواقع می‌تواند موجب موفقیت آن‌ها شود. شرح مسابقه این‌گونه است که بلندقدترین و کوتاه‌قدترین دانش‌آموزان کلاس فراخوانده می‌شوند تا در مسابقه‌ای شرکت نمایند.

نحوه اجرای مسابقه: تعدادی صندلی در کنار هم

قرار می‌دهیم، به طوری که برای عبور از زیرشان دالانی کوتاه تعبیه شود و در انتهای این دالان تویی قرار داده شود که شرکت‌کنندگان باید پس از عبور از دالان زیر صندلی‌ها آن را بردارند و از همان راه باز گردند. پس از اجرای بازی، که طبیعتاً برنده‌ای جز نفر کوتاه قد نخواهد داشت، این مرحله به اتمام می‌رسد.

بخش دوم از جلسه اول: نتیجه‌گیری معلم راهنما از

نتایج مسابقه‌ها

بعد از اتمام بازی‌ها (که می‌تواند برای چند بار بین افراد بلند و کوتاه قد دیگر تکرار شود) معلم راهنما از بچه‌ها علت موفقیت شرکت‌کنندگان را می‌پرسد و نهایتاً پاسخ‌های دانش‌آموزان را به این سمت سوق می‌دهد که قد شرکت‌کنندگان عامل موفقیت آن‌ها در هر قسمت از مسابقه بوده است. سپس خودش وارد عمل می‌شود و آنچه را که باید در ذهن دانش‌آموزان تثبیت کند با جملات مختصر و مفید، می‌گوید:

– خدا به هر یک از ما توانایی‌هایی داده است که با یکدیگر متفاوت‌اند. اما برای موفق شدن در زندگیمان کافی است آن‌ها را بشناسیم و از آن‌ها استفاده نماییم.

– تفاوت در ظاهر افراد عیب محسوب نمی‌شود بلکه ما باید به این تفاوت‌ها احترام بگذاریم.

– ظاهر انسان‌ها، ملاک مناسبی جهت شناخت آن‌ها نیست و حتی عیب آن‌ها هم محسوب نمی‌شود بلکه آنچه عیب به‌شمار می‌رود، اشتباهات (عمدی)، بی‌اخلاقی‌ها و گناهان ماست (در این بند خیلی زیرکانه در بررسی عیب، توجه دانش‌آموزان به درونشان جلب شود).

بخش سوم از جلسه اول: معرفی جدول خوبی‌ها (نیکی‌ها): این جدول که به‌روی تخته یا تابلوی دوره نصب خواهد شد به‌گونه‌ای طراحی می‌شود که اسامی دانش‌آموزان دوره در ستون اول نگاشته شده باشد و در سطر اول آن نیز شماره‌هایی قرار داده شده باشد.

اسامی دانش‌آموزان	۱	۲	۳	۴	۵

قرار این است که هر فردی اگر کار خوب و پسندیده‌ای از دانش‌آموز دیگری دید به معلم راهنما اطلاع دهد تا به ازای آن کار نیک، یک خانه در مقابل اسم فرد انجام دهنده آن کار، رنگ شود. طبیعی است که تعداد خانه‌های رنگی مقابل نام هر فرد، تعداد کارهای پسندیده او را در طول مدت زمان انجام این طرح نشان می‌دهند.

اهداف جدول خوبی‌ها

۱. انگیزه بیشتر دانش‌آموزان به کارهای خوب
۲. داشتن نقش مهم در تثبیت این روحیه در بین دانش‌آموزان (این طرح پس از تبیین ملاک‌های مناسب جهت قضاوت در مورد دیگران - رفتار خوب نه ظاهر و... - اجرا می‌شود).
۳. معطوف شدن توجه دانش‌آموزان به محاسن افراد به جای معایب آنان (هدف جلسه دوم طرح درس)

جلسه دوم طرح درس: نگرش مثبت به شرایط موجود

هدف: تثبیت دو مطلب بسیار مهم:

۱. مثبت‌نگری نسبت به افراد؛

۲. توجه مثبت به موقعیت محیط اطراف، هر چند به مذاق ما خوش نیاید (یادمان نرود که می‌شود کسی یا چیزی از وضع موجود بدتر هم باشد).

در مسیر طرح درس عیب‌جویی، یکی از مهم‌ترین مطالب این است که به دانش‌آموز یاد دهیم که به جای دیدن مشکلات و طرح معایب اطرافیان می‌تواند به محاسن و خوبی‌های آنان توجه نماید. اما نباید از نظر دور داشت که افراد پیرامون ما، بخشی از شرایط اطرافمان را شکل می‌دهند، بنابراین برای تثبیت بهتر موضوع، این هدف را در دو جلسه آموزشی تعقیب می‌نماییم. در این جلسه به صورت عام این نگرش مثبت را نسبت به شرایط پیرامونمان ایجاد نماییم در جلسه دیگر این نگرش مثبت را به انسان‌های پیرامون خود تسری می‌دهیم.

طرح هدف اول: مثبت‌نگری

شرح بازی: تعدادی دانش‌آموز انتخاب می‌شوند (توجه شود که این انتخاب خود جو هیجان را در بین دانش‌آموزان ایجاد نماید). بعد به هر کدام عینکی با رنگی خاص داده می‌شود تا به تخته سفید نگاه کنند و رنگ آن را بگویند. طبیعتاً آن که عینک قرمز دارد قرمز می‌بیند، آن که آبی، آبی و... بعد به دانش‌آموز دیگری عینک کثیف داده شود. قبل از زدن عینک از او می‌پرسیم آیا کثیفی در تخته سفید می‌بیند؟ او می‌گوید که خیر. بعد می‌خواهیم که عینک کثیف را به چشم بزند و آنچه را که می‌بیند برایشان شرح دهد. در اینجا معلم راهنما سؤال به ظاهر بی‌جوابی (بدون اینکه جوابی بخواهد) را طرح می‌کند: مگر پیش از زدن این عینک تخته کاملاً سفید و تمیز نبود. پس این ناپاکی‌ها از کجا پدیدار شد؟

معلم راهنما پس از چند لحظه که دانش‌آموزان بر روی این پرسش فکر کردند، شروع به صحبت می‌کند. ابتدای صحبت، داستان دو برادری را نقل می‌کند که در خانه‌ای نشسته بودند و از پنجره اتاق آسمان را می‌دیدند. یکی از آنان مرتب از آلودگی هوا و تیرگی آن گلایه می‌کرد. بعد از چند دقیقه دیگری برخاست و پنجره را گشود. هوا کاملاً روشن و صاف و تمیز بود، بعد با تکه پارچه‌ای شیشه پنجره را تمیز کرد و بعد از بستن پنجره هر دو شاهد بودند که هوا به یک‌باره چه‌قدر صاف و تمیز شد!

«بچه‌ها، این ما هستیم که به‌خاطر نوع نگاهمان اتفاقات معمولی اطرافمان را دارای مشکل، عیب و نقص می‌بینیم. در صورتی که هیچ مشکلی در آن‌ها نیست». «وقتی باران می‌آید ناراحت می‌شویم که خیس خواهیم شد. به زمین و زمان بد و بیراه می‌گوییم اما حواسمان نیست که عده‌ای کشاورز امیدوارانه چشم به آسمان دارند تا شاید قطره‌ای بیارد و اگر به‌خواست ما باران قطع نشود زندگی آنان از بین می‌رود و خود ما هم در تابستان میوه‌ای برای خوردن نداریم». «شاید ما باران را به اشتباه برای خودمان مشکل تلقی کنیم اما واقعیت این است که باران رحمت خداست و این از بی‌توجهی ماست که آن را مشکل می‌پنداریم».

داستان لاشه سگ متعفن و حواریون عیسی (ع) نقل شود، که ایشان به همراه یارانشان می‌گذشتند و لاشه متعفن سگی زشت و لاغر را دیدند و هر یک از اصحاب به عیبی از سگ اشاره کرد، اما حضرت عیسی (ع) گفتند: ببینید چه دندان‌های سفیدی دارد!

ما اگر عینک عیب‌یابی از دنیای اطرافمان کنار بگذاریم، می‌توانیم در هر زمان و هر جایی حُسن و زیبایی بباییم. فقط کافی است که به جای عینک عیب‌یابی، عینک خوب‌نگری به چشممان بزنیم.

پیشنهاد می‌شود، اگر فرصت کلاس اجازه داد، اندکی از وقت پایانی کلاس به فعالیت زیر اختصاص یابد:

لیستی با سه ستون زیر آماده شود:

۱. شرح حال شرایط موجود؛

۲. مثبت‌نگری؛

۳. شرایط احتمال بدتر.

سپس با گفتن قسمت اول، آن دو قسمت دیگر توسط دانش‌آموزان و با کمک آن‌ها در کلاس پر شوند.

جلسه سوم طرح درس: توجه به خوبی‌های افراد به جای تمرکز بر روی عیوب آنان.

هدف: در جلسه قبل مثبت‌نگری به شرایط و محیط، تمرین گردید و بررسی شد. در این جلسه بنا داریم که مثبت‌نگری (عدم عیب‌جویی) نسبت به افراد را در بین دانش‌آموزان تثبیت کنیم. اهداف این جلسه هم بر دو قسمت استوار است:

۱. آموزش تمرکز بر صفات و اخلاق نیک دیگران؛

۲. تبیین این نکته که یادمان باشد اگر زمانی عیب فردی به چشم ما آمد و برای ما مسجل شد، باز هم بدانیم که یک عیب، کل شخصیت فرد را زیر سؤال نمی‌برد. او انسان خوبی است یا یک عیب. نمره‌اش صفر نیست بلکه ۱۹/۷۵ است (هیچ‌گاه به دلیل یک عیب کوچک؛ قضاوت نهایی نکنیم).

فعالیت جانبی: تعدادی دانش‌آموز (نسبتاً بدون اعتماد به‌نفس) در کلاس انتخاب شوند. به تعداد آن‌ها کاغذهای سفیدی بین سایر دانش‌آموزان پخش شود. بعد از آنان بخواهید تا به ترتیب یکی از خاطرات خوب و موفقشان را بیان کنند (بهتر است قبل از کلاس یا حتی از روز قبل برای این کار با آنان هماهنگ شود و حتی یک بار داستان‌هایشان توسط معلم راهنما شنیده شود تا اگر داستان، مناسب نبود تغییر یابد) و دیگر بچه‌ها هم بعد از صحبت هر شرکت‌کننده، چند دقیقه فرصت داشته باشند تا یکی از صفات خوبی که از بیان‌کننده داستان (براساس خاطره‌اش) را در برگه مخصوص به آن فرد بنویسند و سپس آن برگه از همه دانش‌آموزان جمع می‌شود و نوبت به بیان خاطره دیگری می‌رسد. بعد از اتمام همه خاطرات، معلم راهنما به دل‌خواه در مورد هر کدام، نوشته‌های مثبت و خوب دانش‌آموزان دیگر را می‌خواند.

در خلال خواندن برگه‌ها در کلاس، معلم راهنما لازم است مرتباً به این نکته اشاره نماید که «بچه‌ها ببینند چقدر رفتارهای خوب در اطرافیان ما وجود دارد ولی ما نسبت به آن‌ها بی‌توجه بوده‌ایم. چقدر باارزش است که همیشه به این خوبی‌های دیگران توجه کنیم».

به این شکل تا حدود زیادی هدف اول تبیین می‌شود و نوبت به هدف دوم جلسه سوم می‌رسد.

طرح هدف دوم: یک عیب، کل شخصیت فرد را زیر سؤال نمی‌برد.

فعالیت جانبی: یک امتحان ساختگی و البته بی‌اثر!

در این قسمت از کلاس، معلم راهنما این نقش را دارد که بگوید بچه‌ها فرصت کلاس بسیار کم است و قرار است ما در این جلسه امتحانی هم بگیریم (بهتر است وی از معلمین باشد که درس مشخصی هم با دوره دارد تا امتحان طبیعی‌تر انجام شود). جو امتحانی به صورت کاملاً جدی به وجود می‌آید و بچه‌ها به سرعت آماده امتحان می‌شوند. بر گه‌های امتحان به سرعت بین بچه‌ها پخش می‌گردد (آن هم امتحانی که قرار است بسیار دشوار باشد). سپس، بعد از اتمام وقت امتحانی (به گونه‌ای که ۱۵ دقیقه از فرصت کلاس برای بعد از امتحان باقی‌مانده باشد). بر گه‌ها جمع می‌شود تا آن‌ها در خود کلاس تصحیح شوند. برای هر بر گه، دانش‌آموز مربوط به آن را صدا می‌کنند تا در حضور او تصحیح انجام شود.

کلید طلایی این فعالیت که نقش به‌سزایی در تعیین هدف دوم این جلسه دارد، این است که معلم پس از رسیدن به اولین اشتباه در بر گه هر دانش‌آموز، کُل بر گه را خط بزند و به دو نمره صفر بدهد. دانش‌آموزان در موقعیت اعتراض قرار می‌گیرند و کلاس پر از همهمه می‌شود. بعد از تصحیح کلیه بر گه‌ها (که به این شکل طول نخواهد کشید) علت اعتراض دانش‌آموزان از آنان پرسیده می‌شود. آن‌ها خواهند گفت «دادن نمره صفر به علت تنها یک غلط، انصاف نیست». «خوب نمره همان غلط را کم کنید. چرا صفر می‌دهید؟» و... بعد معلم راهنما فرصت می‌یابد که با نتیجه‌گیر از استدلال بچه‌ها، هدف دوم را به زیبایی در ذهن آن‌ها حک نماید. «بچه‌ها اگر یک غلط سبب نمی‌شود که فرد صفر بگیرد یا سزاوار نیست به علت داشتن یک غلط به ما صفر دهند. چرا ما با دیدن یک اشتباه از دیگران یا یک عیب از آن‌ها، در ذهنمان به آن‌ها صفر می‌دهیم و آن‌ها را طرد می‌کنیم؟ «بچه‌ها هیچ انسانی کامل نیست. همه اشتباه می‌کنند. گل بی عیب خداست. اما سزاوار نیست تا کوچک‌ترین نقصی در رفتار دیگران دیدید آن‌ها را طرد کنیم و تمام شخصیتشان را زیر سؤال ببریم». طرح کارت سپاس: به هر کدام از دانش‌آموزان سه کارت سپاس بدهید و از آن‌ها بخواهید در مدت زمان یک یا دو هفته با مشاهده و بررسی رفتارهای خوب و مناسب دوستانشان آن‌ها را با دلایل مشخص به دوستانشان بدهند.

مسابقه نهایی زمانی خواهد بود که در آن تعیین شود چه کسانی بیشترین تعداد کارت سپاس را به‌دست آورده‌اند. هدف از طرح کارت سپاس توجه مضاعف دانش‌آموزان به محاسن و خوبی‌های دیگران و تثبیت این مهارت در رفتار آنان است.

جلسه چهارم طرح درس: پیش از پرداختن به عیب دیگران خود را از عیب پاک کنیم.

هدف: خیلی اوقات ما عادت داریم که عیوب دیگران را

مشاهده می‌کنیم اما از عیوب خود غافلیم. هدف این جلسه آن است که به دانش‌آموزانمان یاد دهیم که پس از بیان عیب دیگران اول به درون خود مراجعه نمایند و ببینند آیا آن عیب در درون خودشان نیست؟

فعالیت جانبی: بازی رنگ‌ها

وسایل بازی: کارت‌های کوچک رنگی در چندین رنگ مختلف (لااقل پنج تا هفت رنگ)

شرح بازی: تعدادی کارت رنگی در چند رنگ مختلف بین بچه‌ها تقسیم می‌شود، به طوری که تقریباً همه بچه‌ها از همه رنگ‌ها داشته باشند، به غیر از یک یا دو نفر؛ آن هم در رنگ‌های خاص. سپس یکی از بچه‌ها برمی‌خیزد و به صورت دل‌خواه کاغذ رنگی بزرگی (از همان رنگ‌های پخش شده بین دانش‌آموزان) را در جلوی کلاس به همه نشان می‌دهد. بعد از بچه‌ها می‌خواهد کسانی که این رنگ را می‌بینند دستشان را بلند کنند. دست‌های همه دانش‌آموزان بالا می‌رود. بعد از آنان خواسته می‌شود که دست‌هایشان را پایین بیاورند و تنها کسانی دست‌هایشان را بلند کنند که کاغذی با آن رنگ (که بعداً می‌خواهیم بگوییم نشان عیب خاصی است) در میان کاغذهایشان وجود نداشته باشد. همه دست‌هایشان پایین می‌آید. بعضی‌ها ابتدا دست خود را بلند می‌کنند اما با کمی دقت آن را پایین می‌آورند. شاید در بعضی رنگ‌ها (که معلم راهنما به هنگام تهیه کارت‌ها می‌داند چه رنگ‌هایی هستند) تنها یک یا دو نفر دستشان را بلند کنند. سپس این تجربه در مورد تمامی رنگ‌ها تکرار می‌شود.

پس از پایان بازی، معلم راهنما به نتیجه‌گیری می‌پردازد و می‌گوید: بچه‌ها، هر کدام از این رنگ‌ها را می‌توان نماد عیب خاص در وجود خود بدانیم. ما اغلب عیوب دیگران را بسیار ساده می‌بینیم در صورتی که اگر کمی تأمل کنیم خودمان هم، همان عیب را داریم. ولی آیا رواست زمانی که ما خودمان عیبی را داریم، عین آن عیب را که در دوستانمان نیز هست به رخشان بکشیم و... با سؤالاتی که معلم راهنما در ادامه این بازی طرح می‌نماید هدف این جلسه در ذهن دانش‌آموزان کاملاً تثبیت می‌گردد.

در ادامه جلسه نیز فرصت بسیار مناسبی خواهد بود که طی آن بزرگان طرح جدول خوبی‌ها و همچنین پیشنه‌ها مسابقه کارت سپاس، به عنوان طرح‌هایی که دانش‌آموزان در این مدت یک ماه طرح درس با آن‌ها درگیر بوده‌اند و انتخاب شده‌اند مورد تشویق قرار گیرند تا از این طرح در ذهن تمامی دانش‌آموزان خاطره خوشی ماندگار شود.

به امید روزی که تمام فرزندان این سرزمین با چنین روش‌های نوین و طرح درس‌های پویای کلاس‌های مشاوره (پرورشی) آموزش ببینند و آیندگان شاهد نسلی معتقد، اخلاق‌مدار و پیشرو باشند.

